

Małgorzata Misiuna

Wkład socjologii w kompleksowy rozwój zasobów ludzkich i naturalnych : IV Światowy Kongres Socjologii Wsi

---

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 29, 393-403

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA MISIUNA — WARSZAWA

WKŁAD SOCJOLOGII W KOMPLEKSOWY ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH I NATURALNYCH IV ŚWIATOWY KONGRES SOCJOLOGII WSI

W dniach 9—13 września 1976 roku został zwołany do Torunia IV Światowy Kongres Socjologii Wsi, po raz pierwszy pod auspicjami Międzynarodowego Towarzystwa Socjologii Wsi (International Rural Sociological Society). Poprzednie kongresy odbyły się w Dijon (Francja) — 1964 r., w Drienerlo (Holandia) — 1968 r., i w Baton Rouge (Stany Zjednoczone) — w 1972 r., a organizowane były przez komitet porozumiewawczy między istniejącymi wcześniej regionalnymi towarzystwami, a mianowicie: Amerykańskim Towarzystwem Socjologii Wsi (American Rural Society), Europejskim Towarzystwem Socjologii Wsi (European Society For Rural Sociology) i Południowoamerykańskim Towarzystwem Socjologii Wsi¹.

W spotkaniu toruńskim uczestniczyło około 1100 osób, w tym 750 zarejestrowanych członków. Znaczną część uczestników stanowili ekonomiści rolni, zwłaszcza z socjalistycznych krajów Europy, w szczególności z Polski. Fakt ten wyróżnia ten kongres spośród dotychczas organizowanych i dowodzi rosnącego zainteresowania współpracą socjologów wsi i ekonomistów rolnych, dostrzegających w tej współpracy szansę na owocniejszy postęp w rozwoju obu dyscyplin i rozwiązywaniu palących problemów wsi i rolnictwa.

Wybór Polski na miejsce obrad Kongresu stworzył szansę dla pełniejszego zaprezentowania dorobku socjologii wsi socjalistycznych krajów Europy, zwłaszcza Polski. Szansa ta została wykorzystana. Na ogólną liczbę 470 referatów zgłoszonych wcześniej i objętych programem Kongresu 257 przygotowali uczeni z krajów socjalistycznych (w tym 62 referaty z Polski i 57 z ZSRR). Fakt ten wyróżnia także IV

---

¹ Z inicjatywy Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego i Amerykańskiego Towarzystwa Socjologicznego utworzony został w 1964 r. Komitet do Spraw Międzynarodowej Współpracy w Socjologii Wsi.

Kongres spośród odbytych wcześniej i będzie miał niewątpliwy wpływ na dalszy rozwój współpracy socjologów wsi z krajów niesocjalistycznych z socjologami wsi z krajów socjalistycznych, którzy po raz pierwszy w takiej skali mieli okazję zetknąć się z dorobkiem naszych krajów w tej dziedzinie.

IV Światowy Kongres Socjologii Wsi był nie tylko najliczniejszy, ale też i najbardziej reprezentatywny. Uczestniczyli w nim socjologowie z 70 krajów świata². Zaznaczył się na nim wzrost krajów III świata i aktywności poszczególnych ośrodków tej grupy krajów. Socjologowie z 28 krajów III świata przedstawili 52 referaty, w tym 13 z Brazylii, 10 z Indii, 5 z Libanu i 4 z Nigerii. Po raz pierwszy wśród referentów pojawili się przedstawiciele takich krajów, jak Etiopia, Kenia, Uganda, Tanzania, Ghana, Zair i innych krajów Afryki, gdzie ruch socjologii wsi nie uformował swojej regionalnej organizacji.

Podczas Kongresu stworzono również okazję dla licznego grona praktyków rolnictwa i działaczy społecznych do zetknięcia się z problematyką Kongresu i jego uczestnikami bezpośrednio w miejscach ich pracy i działalności: na wsi, w przedsiębiorstwach i gospodarstwach rolnych, co wywarło ogromny wpływ na atmosferę Kongresu.

W Kongresie uczestniczyli także oficjalni reprezentanci władz naszego kraju, województwa i miasta Torunia — z ministrem rolnictwa drem Kazimierzem Barcikowskim na czele. Nie zabrakło też wybitnych przedstawicieli nauki polskiej. Reprezentowali ich socjologowie: prof. dr Jan Szczepański, wiceprezes PAN, oraz prof. dr Władysław Markiewicz, sekretarz naukowy Wydziału I Nauk Społecznych PAN.

* * *

Kompleksowy rozwój zasobów ludzkich i naturalnych: wkład socjologii wsi. W ten sposób określono ramy problematyki, którą zajmował się IV Światowy Kongres Socjologii Wsi. Uwaga Kongresu została skierowana na jeden z podstawowych współcześnie problemów ludzkości, którego rozwiązanie nie jest możliwe bez wspólnych wysiłków wszystkich krajów świata, niezależnie od systemów społeczno-gospodarczych i orientacji politycznej, bez udziału i ścisłej więzi nauki i praktyki, bez udziału wielu dyscyplin naukowych, zwłaszcza socjologii wsi³. Już

² Poprzednie kongresy zgromadziły 300—400 uczestników. Na III Kongresie było 358 osób z 38 krajów, ale tylko 3 socjologów z Czarnej Afryki, 7 — z krajów socjalistycznych, 9 — z Ameryki Łacińskiej i 23 — z Azji.

³ I Kongres poświęcony był wpływowi zmian w rolnictwie na społeczeństwo w krajach rozwijających się. Na II Kongresie problematyka była bardzo rozproszona i nie ukierunkowana przez główny problem. Na III Kongresie problematykę główną ujęto w ramy przewodniego tematu: „Polityka rozwoju a życie wiejskie. Problemy — konflikty — perspektywy”.

w samym ujęciu tego problemu, w ogólnym haśle Kongresu, można dostrzec, że programującym jego działalność chodziło nie tylko o zaznaczenie dotychczasowego dorobku socjologii wsi w tym zakresie, ale o perspektywiczne ukierunkowanie jego dalszego rozwoju, zorientowanie na główne problemy współczesnego świata i współpracę z praktyką oraz innymi dyscyplinami naukowymi. Kongres stanowił okazję do podjęcia wysiłków w tym kierunku.

Uczestnikom Kongresu zaproponowano do dyskusji 21 tematów. Dla każdej sekcji wydzielono po 3 posiedzenia (1,5-godzinne) i ich prace zorganizowano w ten sposób w czasie, że każdy z uczestników Kongresu mógł brać udział w obradach kilku sekcji. Dyskusje w sekcjach poprzedzało parominutowe przedstawienie tez referatów. A oto wyniki tej dyskusji nad poszczególnymi tematami, które z konieczności odnotowujemy w skrócie⁴.

1. *Pojęcia i strategie kompleksowego rozwoju zasobów ludzkich i naturalnych.* W dyskusji nad tą ogólną tematyką stwierdzono, że celem kompleksowego rozwoju jest rozwój twórczości ludzkiej. Rozwój ekonomiczny jest tylko środkiem realizacji celów społecznych. Rola innowacji jest tu podstawowym czynnikiem, ale pod warunkiem jej akceptacji przez rolników. Akceptacja ta jest zależna od systemu wartości i przyzwyczajzeń oraz instytucji i systemu. Rola instytucji i ich struktury organizacyjnej i administracyjnej, a także możliwość współdziałania są podstawą tej akceptacji. Socjologia poprzez swoją ingerencję może pomóc znaleźć odpowiedzi na takie pytania, —jaki są wymiary rzeczywistości w połączeniu z rozwojem kompleksowym; jak tworzyć klimat polityczny; jakie instytucje i struktury administracyjne można akceptować; jak socjologia wsi może wypełniać rolę katalizatora, tworząc stały dialog pomiędzy politykami a ludnością. Podkreślano również, że socjolog, będąc współtwórcą procesów społecznych, musi mieć świadomość konsekwencji własnej działalności.

2. *Wzrost gospodarczy — jego skutki dla rozwoju zasobów ludzkich i naturalnych.* W tej grupie tematycznej najbardziej bodajże wyrażone zostały niepokoje, związane ze sposobami dokonywania wzrostu gospodarczego we współczesnym świecie, które określiły całą problematykę Kongresu. Zwrócono uwagę, że konsekwencje wzrostu gospodarczego w rolnictwie uwidaczniają się głównie w jego uprzemysłowieniu, przechodzeniu do form rolno-przemysłowych i wzajemnym wpływie miasta

---

⁴ Na podstawie streszczeń opracowanych dla podsumowania wyników prac sekcji i obserwacji własnych.

i wsi. Powody do niepokojów daje fakt, że wpływ wzrostu gospodarczego na zasoby ludzkie objawia się przez wzrost postępu technicznego, wyrażający się przez ekstensywny wzrost czynnika rolniczego (karczowanie lasów), rewaloryzację przyrody z jednej strony i redukcję jej zasobów naturalnych spowodowaną ich degradacją, zanieczyszczeniem i użytkowaniem zasobów niereprodukcyjnych z drugiej strony. Wpływ wzrostu gospodarczego na zasoby ludzkie jest widoczny zwłaszcza w postępie technicznym, w różnicowaniu działalności ludzkiej i przemieszczaniu się ludności aktywnej produkcyjnie.

3. *Zmiany techniczne w rolnictwie a modernizacja życia na wsi.* Dyskusja, a zwłaszcza tezy najliczniejszych w tym zakresie referatów (30) ujawniły ogromne trudności, na jakie natrafiają socjologowie w jej podejmowaniu bez udziału innych dyscyplin (i specjalistów). Jej ogromne rozproszenie tematyczne uniemożliwia więc sformułowanie nawet ogólnych stwierdzeń i odnotowanie wielu nieporozumień.

4. *Zmiany demograficzne a strategia rozwoju społecznego.* Rozproszenie tematyki referatów zbyt ogólnie określonego zakresu uniemożliwiło dyskusji wyjście poza ogólne postulaty pod adresem nauki i praktyki. Zaprezentowano głównie dorobek naukowy i aktualne kwestie migracji do miasta i inwestycji ekonomicznych na wsi. Zaznaczono różnorodną sytuację w krajach rozwiniętych i rozwijających się.

5. *Planowanie przestrzenne i regionalne jako rodzaj strategii rozwoju społecznego.* Mimo ogromnie dużego zainteresowania tą tematyką, wyrażającego się w dużej liczbie referatów (29), zwłaszcza z krajów socjalistycznych, dyskusja nie wyszła poza ramy ogólnego stwierdzenia nieodzowności regionalnego planowania społeczeństw wiejskich. Podkreślono rolę socjologii wsi w planowaniu, prezentowano jego cele w różnych warunkach rozwoju wsi. Dyskusja nad tą tematyką praktycznie przekształciła się w seminarium dla jej uczestników z krajów niesocjalistycznych, w którym szczególnie aktywni byli przedstawiciele z krajów socjalistycznych Europy, a zwłaszcza z ZSRR i Polski.

6. *Zmiany społeczne na wsi a reformy rolne.* Zaprezentowany w 26 referatach z krajów socjalistycznych, rozwiniętych kapitalistycznych i rozwijających się z różnych kontynentów obraz zmian społecznych na wsi unaoczniał szereg identycznych kwestii i umożliwił dokonanie wspólnych stwierdzeń. W szczególności stwierdzono, że żadna reforma rolna nie może być efektywna bez jednoczesnego rozwoju infrastruktury. Każda reforma agrarna musi dawać możliwie największe korzyści

możliwie największej liczbie osób. Zwrócono uwagę na szereg konkretnych kwestii i rozwiązań dotyczących warunków każdego kraju.

7. *Grupowe i spółdzielcze formy rolnictwa jako strategia kompleksowego rozwoju.* Główna uwaga dyskusji została skierowana na wpływ organizacji kooperacji na rozwój wsi. Przedmiotem pewnych kontrowersji był dwoisty charakter spółdzielni: jako przedsiębiorstwa i jako stowarzyszenia, analizowane występujące modele w krajach socjalistycznych i niesocjalistycznych, różnice pomiędzy nimi i ich determinantami. Odnotowano w niej, że kooperacja wydaje się być środkiem integrującym rozwój zasobów ludzkich i naturalnych. Szczególne zainteresowanie uczestników dyskusji budził model polski, oparty na małych gospodarstwach, oraz Węgier, NRD i innych krajów, w których występują kombinaty rolno-przemysłowe.

8. *Zatrudnienie, struktura zawodowa a strategia kompleksowego rozwoju.* W 19 referatach, głównie z krajów socjalistycznych, prezentowano analizy makroekonomiczne, słabiej akcentujące aspekty społeczne. Na 3 problemach skupiono uwagę, a mianowicie zatrudnienie w rolnictwie i jego charakter społeczny; zależność struktury zawodowej od stopnia uprzemysłowienia i urbanizacji; wpływ struktury zawodowej na styl życia i system wartości. Postulowano rozwijanie badań porównawczych w tym zakresie w programach badań demograficznych.

9. *Uwarstwienie i ruchliwość społeczna ludności wiejskiej: konsekwencje dla kompleksowego rozwoju.* Problematyka ta spotkała się z największym zainteresowaniem, co znajduje wyraz w najliczniejszych referatach (39) ze wszystkich grup krajów. Zaprezentowano dwa typy podejścia do tematu: o charakterze teoretycznym i o charakterze empirycznym, oraz różne metody badań. Uczestnicy dyskusji zgodzili się, że system stratyfikacji wsi jest mało elastyczny. Omówiono m.in. problem równouprawnienia społecznego i innowacji. Zwrócono uwagę, że z punktu widzenia innowacji klasy średnie wyglądają na najbardziej dynamiczne.

10. *Spółczesność chłopów a dylematy rozwoju.* W centrum dyskusji postawiono makrostruktury społeczne i miejsce chłopów w nich. Stwierdzono, że pracę chłopską charakteryzuje stagnacja i nic nie można zmienić bez inicjatywy makrosystemu. Interesujący temat dyskusji dotyczył systemu wartości, w którym podkreślono, że nie można zmienić chłopskich warunków ekonomicznych bez równoczesnej zmiany systemu wartości.

11. *Przyszłość społeczności wiejskiej w społecznościach uprzemysłowionych.* W 20 referatach podkreślano obecność zmian na wsi. Akcentowano, że zmiany są połączone z rozwojem środków masowego przekazu, komunikacji i koncentracji. Stwierdzono, że w społecznościach wiejskich tworzy się nowy styl życia wzorowany na stylu społeczności miejskich. Odnotowano tendencje do zanikania wsi jako organizmu i postawiono pytanie: jak szybko ten proces się odbywa i jaki system społeczny go zastąpi. Zaprezentowano również analizy (metodologiczne) jakościowe i ilościowe w referatach (z Francji i ZSRR), postulując potrzebę integracji obu metod.

12. *Rola państwa w kompleksowym rozwoju.* W 19 referatach przedstawionych przez socjologów ze wszystkich grup krajów skupiono uwagę na charakterystyce roli państwa w zależności od systemu politycznego i systemu wartości w danym kraju; możliwości rozwoju regionalnego i związków między regionem i państwem; możliwości rozwoju lokalnego i wpływie państwa na szczeble lokalne. Dyskutowano o podziale władzy.

13. *Wiejskie grupy współdziałania i spółdzielnie: ich rola w kompleksowym rozwoju.* Tematyka przyciągnęła zainteresowanie głównie krajów socjalistycznych i rozwijających się. W 23 referatach i wystąpieniach z krajów socjalistycznych (w szczególności Polski) prezentowano sposoby tworzenia i niestabilność kooperacji prostej, modele integracji ekonomicznej lub przestrzennej (lokalnej). W referatach z krajów niesocjalistycznych wskazywano na zróżnicowanie społeczne wewnątrz kooperacji i ich możliwości rozwojowe.

14. *Zmiana roli kobiety w społeczeństwach wiejskich.* Zainteresowanie tą tematyką znalazło wyraz w 32 referatach ze wszystkich grup krajów. Problem roli kobiety został przedstawiony w trzech aspektach: kobieta a rodzina, kobieta w produkcji i kobieta w społeczeństwie. W dyskusji zwrócono uwagę na różnice między miejscem kobiety w społeczeństwach wiejskich i społeczeństwach uprzemysłowionych. Porównywano pozycje relatywne mężczyzn i kobiet w różnych krajach i podkreślano możliwości rozwoju u kobiet aspiracji do zmiany ich położenia. Dyskusja nad tą tematyką należała do najgorętszych i nie pozbawionych emocji.

15. *Młodzież wiejska: szansa czy problem.* Wśród 34 referatów eksponowane miejsce zajmowały referaty z Polski, ale nie ograniczające się do analiz naszego kraju. Zaprezentowano istniejący dorobek badawczy i poddano go wszechstronnej analizie, orientującej w sytuacji w róż-

nych grupach krajów. Postulowano podjęcie międzynarodowych badań nad młodzieżą.

16. *Mniejszości narodowe i grupy etniczne w procesie zmian społecznych.* Tematyką tą interesowali się specjaliści z nielicznych krajów, w szczególności z Polski i ZSRR. Referaty skupiały uwagę na kwestiach metodologicznych, dotyczących badań nad mniejszościami narodowymi. Dyskusja zawierała liczne kontrowersje i raczej wykazała bezzasadność wprowadzenia tej tematyki do programu Kongresu.

17. *Czas wolny, odpoczynek i rozrywka a strategia rozwoju.* Największe zainteresowanie tą problematyką było wśród przedstawicieli krajów socjalistycznych i niektórych rozwiniętych krajów kapitalistycznych, głównie z Europy. Referatów było 25 i mimo szczegółowości tematyki nie wyszły poza ogólnie znane stwierdzenia i obserwacje.

18. *Wyobrażenia o jakości życia: wpływ społecznych oczekiwań na procesy rozwojowe.* Tematyka ta zainteresowała nieliczne grono krajów, a mianowicie kraje socjalistyczne i USA, dominowały referaty z ZSRR. W referatach zwrócono uwagę na definicje jakości życia, zależną od systemu wartości; postawiono szereg pytań: jak mierzyć jakość życia, czy należy brać pod uwagę środowisko naturalne, jak i od kiedy niezależność pozwala określić jakość życia. Większość rozważań nie wykraczała poza określenia i stwierdzenia intuicyjne wobec braku badań empirycznych.

19. *Kształtowanie rozwoju środowiska naturalnego a jakość życia.* Zainteresowanie tą problematyką było szersze (27), ale szczególnie duże z krajów socjalistycznych i wysoko rozwiniętych kapitalistycznych. Główna uwaga dyskusji skupiała się także wokół różnie definiowanych pojęć „środowiska” i „jakości życia” oraz metod ich pomiaru. Z uwagi na szczupłość badań i analiz oraz początkowe próby podejmowania tej tematyki oraz wyobrażeń o jakości życia dyskutowano je łącznie.

20. *Zmiana charakteru wiejskich instytucji religijnych.* Problematyka ta interesowała tylko kilka krajów, głównie USA, ZSRR i Polskę. Najwięcej uwagi w dyskusji poświęcono roli instytucji religijnych w rozwoju kompleksowym; szczególnie interesowano się rolą Kościoła w Polsce.

21. *Współczesna rodzina wiejska.* Największe zainteresowanie tą tematyką występowało ze strony krajów socjalistycznych i rozwiniętych

kapitalistycznych, zwłaszcza ZSRR i USA. W 28 referatach analizowano aktualnie zachodzące zmiany w rodzinie wiejskiej w poszczególnych krajach. Zwracano uwagę, że rodzina wiejska utrzymuje cechy tradycyjne. Szerzej poruszono kwestie adaptacji rodziny wiejskiej do zmian społecznych. Znaczne kontrowersje w dyskusji dotyczyły opinii: czy rodzina wiejska typu tradycyjnego traci swe znaczenie oraz jak przejmuje nowe funkcje w nowym układzie społecznym. Poza dyskusją pozostała kwestia, że rodzina tradycyjna nie zanika, lecz przejmuje nowe formy istnienia i działania.

Pod presją zapewne ogromnej ilości referatów zgłoszonych na Kongres oraz z uwagi na liczny udział w nim nie tylko socjologów problematyka wyodrębniona do dyskusji ujawniła pewne dysproporcje. Dotyczyły one stopnia agregacji tematów, występowania zbyt szczegółowych obok formułowanych szeroko oraz pewnego dublowania się niektórych zakresów tematycznych. Dopuszczenie wszystkich zgłoszonych referatów stworzyło możliwość szerokiej prezentacji myśli i dorobku socjologów wsi, ale jednocześnie ze względu na brak czasu, ograniczyło w wielu wypadkach dyskusję, która z reguły była kontynuowana w kularach i podczas nieformalnych spotkań.

* * *

Program Kongresu został przygotowany przez Komitet Programowy, któremu przewodniczył prof. G. V. Fuguitt (z Uniwersytetu Wisconsin, Madison, USA). W jego skład wchodził *ex officio* prof. Bogusław Gałęski, któremu powierzono funkcję przewodniczącego Krajowego Komitetu Organizacyjnego. W pracach przygotowawczych do Kongresu brało udział liczne grono uczonych z całego świata. Jednakże główny ciężar spoczywał w ręku Krajowego Komitetu Organizacyjnego wspieranego głównie przez dwa instytuty PAN: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa oraz Instytut Filozofii i Socjologii, oraz ośrodek naukowy i władze terenowe w Toruniu.

W celu umożliwienia sprawnego przebiegu prac Kongresu jego uczestnicy mogli odpowiednio wcześniej zgłosić udział w pracach sekcji, których liczba i nazwy odpowiadały liczbie i określeniom tematyki wyodrębnionej w programie. Pracami sekcji kierowali najwybitniejsi specjaliści w danej problematyce, z uwzględnieniem również poszczególnych regionów świata, zaproponowani przez przewodniczącego Międzynarodowego Towarzystwa Socjologii Wsi. Pomagali im wiceprzewodniczący z różnych krajów oraz sekretarze wytypowani przez Krajowy Komitet Organizacyjny. Dla zorientowania się w zainteresowaniach tego licznego, bo ponad 60-osobowego, aktywu naukowego z ca-

łego świata i ułatwienia dotarcia do materiałów, objętych tematyką poszczególnych sekcji, podajemy ich wykaz.

1. Pojęcia i strategie kompleksowego rozwoju zasobów ludzkich i naturalnych. Przewodniczący H. Kötter, RFN; wiceprzewodniczący: A. P. Barnabas, Indie; sekretarz: B. Gałęski, Polska.

2. Wzrost gospodarczy — jego skutki dla rozwoju zasobów ludzkich i naturalnych. Przewodniczący: C. Barberis, Włochy; wiceprzewodniczący: P. Rambaud, Francja; sekretarz: M. Muszyński, Polska.

3. Zmiany techniczne w rolnictwie a modernizacja życia na wsi — potrzeba kompleksowego rozwoju. Przewodniczący P. Roy, Indie; wiceprzewodniczący: G. Jones, Wielka Brytania; sekretarz: J. Turrowski, Polska.

4. Zmiany demograficzne a strategia rozwoju społecznego. Przewodniczący: T. Ford, USA; wiceprzewodniczący: C. Uche, Nigeria; sekretarz: K. Zagórski, Polska.

5. Planowanie przestrzenne i regionalne jako rodzaj strategii rozwoju społecznego. Przewodniczący: H. Martorelli, Urugwaj, wiceprzewodniczący: A. K. Constandse, Holandia; sekretarz: Z. Pióro, Polska.

6. Zmiany społeczne na wsi a reformy rolne. Przewodniczący: R. Stavenhagen, Meksyk; wiceprzewodniczący: S. Yscoub, Liban; sekretarz: A. Szemberg, Polska.

7. Grupowe i spółdzielcze formy rolnictwa jako strategia kompleksowego rozwoju. Przewodniczący: M. Cernea; wiceprzewodniczący: Y. Don, Izrael; sekretarz: Cz. Kos, Polska.

8. Zatrudnienie, struktura zawodowa a strategia kompleksowego rozwoju. Przewodniczący: T. I. Zaslawszkaja, ZSRR; wiceprzewodniczący: I. Campoy, Argentyna; sekretarz: B. Jałowicki, Polska.

9. Uwarstwienie i ruchliwość społeczna ludności wiejskiej: konsekwencje dla kompleksowego rozwoju. Przewodniczący: J. Pastore, Brazylia; wiceprzewodniczący: R. Gasson, Wielka Brytania; sekretarz: W. Adamski, Polska.

10. Społeczeństwo chłopskie a dylematy rozwoju. Przewodniczący: J. A. Alao, Nigeria; wiceprzewodniczący: B. Galjert, Holandia; sekretarz: K. Kwaśniewski, Polska.

11. Przyszłość społeczności wiejskich w społeczeństwach uprzemysłowionych. Przewodniczący: H. Mandras, Francja; wiceprzewodniczący: D. Pitt, Nowa Zelandia, oraz H. H. Stahl, Rumunia; sekretarz: L. M. Szwengrub, Polska.

12. Rola państwa w kompleksowym rozwoju: Przewodniczący: B. Crouch, Australia; wiceprzewodniczący: V. V. Edilbberto, Meksyk; sekretarz: Z. A. Żechowski, Polska.

13. Wiejskie grupy współdziałania i spółdzielnie: ich rola w kompleksowym rozwoju. Przewodniczący: P. Mbithi, Kenia; wiceprzewodniczący: I. K. Wang, Syjam; sekretarz: A. Piekara, Polska.

14. Zmiana roli kobiety w społeczeństwach wiejskich. Przewodniczący: G. Castillo, Filipiny; wiceprzewodniczący: N. Cebotarev, Kanada, i R. First-Dilić, Jugosławia; sekretarz: B. Tryfan, Polska.

15. Młodzież wiejska: szansa czy problem. Przewodniczący: B. Kuvlesky, USA; wiceprzewodniczący: I. Arutjunian, ZSRR; sekretarz: B. Weber, Polska.

16. Mniejszości narodowe i grupy etniczne w procesie zmian społecznych. Przewodniczący: D. Hannan, Irlandia; wiceprzewodniczący: T. Shanin, Wielka Brytania; sekretarz: J. Burszta, Polska.

17. Czas wolny, odpoczynek i rozrywka a strategia rozwoju. Przewodniczący: W. Burch, USA; sekretarz: A. Olszewska, Polska.

18. Wyobrażenia o jakości życia: wpływ społecznych oczekiwań na procesy rozwojowe. Przewodniczący: H. Capener, USA; wiceprzewodniczący: W. Schmidt, NRD; sekretarz: F. Mleczko, Polska⁵.

19. Kształtowanie rozwoju środowiska naturalnego a jakość życia. Przewodniczący: E. A. Wilkening, USA; wiceprzewodniczący: T. Ninomiya, Japonia; sekretarz: Z. T. Wierzbicki, Polska.

20. Zmiana charakteru instytucji religijnych. Przewodniczący: Q. J. Munters, Holandia; wiceprzewodniczący: B. Chaudhuri, Indie; sekretarz: W. Piwowarski, Polska.

21. Współczesna rodzina wiejska. Przewodniczący: I. Nye, USA; wiceprzewodniczący: P. Guidicini, Włochy; sekretarz: J. Piotrowski, Polska.

Obradom plenarnym wydzielono dwa posiedzenia. Na pierwszym otwierającym Kongres uczestnicy wysłuchali oficjalnych przemówień powitalnych, które wygłosili: minister rolnictwa dr Kazimierz Barcikowski, przewodniczący Honorowego Komitetu⁶, wiceprezes PAN prof. Jan Szczepański, I sekretarz KW PZPR w Toruniu mgr Zygmunt Najdowski i prorektor Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu prof. Ryszard Bohr, oraz krótkich wystąpień przewodniczących trzech towarzystw regionalnych socjologii wsi: północnoamerykańskiego, południowoamerykańskiego i europejskiego. Referaty wprowadzające, poświę-

⁵ W związku z nieobecnością przewodniczącego sekcji oraz pokrywania się zainteresowań z tematyką sekcji 19 obrady obu sekcji tematycznych zostały połączone.

⁶ W skład Komitetu Honorowego, liczącego 42 osoby, wchodził wybitni uczeni, członkowie PAN, rektorzy uczelni i dyrektorzy instytutów naukowych, związanych z problematyką wsi i rolnictwa, ministrowie i wiceministrowie resortów zarządzających nauką, rolnictwem, przemysłem spożywczym, przedstawiciele organizacji społecznych i najwyższych władz partyjnych oraz z terenu województwa bydgoskiego i m. Torunia.

cone ramowej problematyce IV Światowego Kongresu Socjologii Wsi przedstawili: prof. Alvin Bertrand z Baton Rouge (Uniwersytet Stanowy Luizjany, USA) na temat „Zintegrowany rozwój zasobów ludzkich i przyrodniczych: problem niezadowolająco podejmowany przez socjologię wsi”, oraz prof. Rodolfo Stavenhagen z Colegio de Mexico (Meksyk), który podjął problematykę Kongresu w kontekście krajów rozwijających się. Na drugim posiedzeniu przedstawiono krótkie podsumowanie prac wszystkich sekcji tematycznych oraz prof. Bogusław Gałęski wygłosił referat na temat pojęcia zintegrowanego rozwoju; referat ten stał się w pewnym sensie podsumowaniem obrad Kongresu⁷. Obu posiedzeniom plenarnym przewodniczył prof. G. V. Fuguitt z USA, przewodniczący Międzynarodowego Towarzystwa Socjologii Wsi.

Dla uczestników Kongresu zorganizowano 21 tras wycieczkowych do gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych oraz związanych z rolnictwem, korespondujących z tematyką poszczególnych sekcji.

Prace Kongresu były prowadzone w zasadzie w dwóch językach: angielskim i rosyjskim, co stwarzało wiele trudności w poszczególnych przypadkach. Uczestnicy Kongresu zostali zakwaterowani w ośrodku Uniwersytetu im. Kopernika w Toruniu, gdzie jednocześnie odbywały się obrady plenarne i posiedzenia sekcji, co ułatwiało dyskusje, spotkania nieformalne i sprzyjało zbliżeniu.

Podczas Kongresu były spotkania oraz posiedzenia organizacyjne, programowe i naukowe. W szczególności odbyło się pierwsze Generalne Zgromadzenie Międzynarodowego Towarzystwa Socjologii Wsi (IRSS), kolejne posiedzenie Zgromadzenia Europejskiego Towarzystwa Socjologii Wsi (ESRS) i spotkanie redaktorów czasopism socjologii wsi, wychodzących aktualnie w świat.

Na Kongresie utworzono także nowe regionalne towarzystwo socjologiczne, a mianowicie Azjatyckie Towarzystwo Socjologii Wsi.

Ustalono wstępnie, że następny V Światowy Kongres Socjologii Wsi odbędzie się w 1980 roku w jednym z krajów rozwijających się. Przyпуска się, że będzie to jeden z krajów Ameryki Południowej bądź Azji. Pełniejszą informację o tematyce i zawartości treści referatów przedstawionych na IV Kongresie można będzie uzyskać po ich opublikowaniu. Zapewne wiele z nich znajdzie się w specjalnych wydaniach poszczególnych czasopism krajowych i zagranicznych.

---

⁷ Pierwotnie planowano wygłoszenie tego referatu na pierwszym posiedzeniu plenarnym. Z uwagi na przekroczenie czasu tego posiedzenia został przełożony na sesję końcową.